

Elektronik Kaynaklarda Yasal Sorunlar

Yaşar Tonta

Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
06532 Beytepe, Ankara
tonta@hacettepe.edu.tr

Giriş

Bu oturumda telif hakkı kavramı kısaca tanımlanmakta, dijital yayın teknolojisinin telif hakları üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Halk kütüphanelerinde de giderek artan ölçüde yer alan dijital yayımlarla ilgili çeşitli hususlar incelenmekte ve Türkiye’de dijital yayımlarla ilgili yasal düzenlemelerin eksikliğine dikkat çekilmektedir. Bildiri sunuş sırasında kullanılan saydamlara dayanmaktadır.

Telif hakkı

Telif hakları entellektüel mülkiyet rejiminin bir parçasıdır. Kitaplar, dergiler, ses kasetleri ve video görüntüleri gibi eserlerde yazarlarının ve yaratıcılarının telif hakları vardır. Patentler, ticari markalar, coğrafi işaretler ve endüstriyel tasarımlar da entellektüel mülkiyet hakları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Entellektüel mülkiyet hakları kapsamlı ve zor konulardan biridir. Son yıllarda giderek yaygın olarak kullanılan elektronik dergiler, web sayfaları, elektronik tartışma listeleri gibi dijital yayımların telif hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi konuyu daha da çetrefilleştirmektedir.

Telif hakkı özgün ve yaratıcı eser sahiplerine (yazar, sanatçı, besteci, tasarımcı, vd.) *belirli bir süre* için yasayla tanınan manevi ve ekonomik haklardır. Telif hakları fikirleri değil, fikirlerin ifade etme biçimini koruma altına almaktadır.

Telif hakkının amaçları

Telif haklarının temelde kişisel ve toplumsal olmak üzere iki amacı vardır. Kişisel amaç yaratıcı eser sahiplerini telif hakları aracılığıyla ödüllendirmek ve daha fazla eser yaratmaya özendirilmesidir. Toplumsal amaç ise özgün ve yaratıcı eserleri belirli bir süre geçtikten sonra toplumdaki herkesin yararlanmasına sunmaktır. Telif hakkı yasaları hangi eserlerin korunup hangilerinin korunmadığını tanımlar, eser sahiplerinin ve kullanıcıların haklarını düzenler ve eser sahibiyle kullanıcı arasında bir denge kurar.

Eser

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (FSEK) göre "sahibinin hususiyetini taşıyan ve . . . ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulü" eser olarak tanımlanmaktadır (Madde 1). Özgün ve yaratı ürünü olan her eserde (kitap, beste, bina, mücevher, yazılım, vd.) telif hakkı vardır. Bilim ve sanat eserleri, müzik, güzel sanat ve sinema eserleri telif hakkı yasaları kapsamında değerlendirilen eser türlerinden bazılarıdır.

Eser sahibinin hakları

Yasaya göre, eser sahibinin, eseri üzerinde “manevi” ve “ekonomik” hakları vardır. Eseri kamuya sunmak, eserin yazarı olarak tanınmak, eserde değişiklik yapılmasını yasaklamak ve eserin basın yayın yoluyla küçültücü şekilde ele alınmasını önlemek eser sahibinin manevi haklarından bazılarıdır. Eseri işlemek (uyarlamak), çoğaltmak, dağıtmak, halka göstermek (temsil), radyo-TV ve ağlar aracılığıyla yaymak, kiralamak ve ödünç vermek ise eser sahibinin ekonomik hakları arasındadır.

Süre

Manevi ve ekonomik hakların eser sahibine belirli bir süreyle tanındığına yukarıda değinmiştik. Telif hakları bilim edebiyat, fotoğraf, sanat ve sinema eserleri için yazarın yaşadığı sürece ve ölümünden sonra 70 yıl süreyle geçerlidir. Veri tabanları için ise bu süre 15 yıllla sınırlıdır. Ancak veri tabanında yapılan her önemli ekleme ve değişikliklerden sonra bu süre yeniden başlamaktadır.

Telif hakkı ile ilgili kısıtlamalar

Telif hakları kamu düzenini (mahkeme, polis, vd.) sağlamak amacıyla kısıtlanabilmektedir. Örneğin, belirli bir suç işlendiği anda çekilen fotoğraflar sahibinin izni alınmaksızın mahkemede kanıt olarak kullanılabilir. Öte yandan herkesin bilmesinde genel yarar olduğu düşünülen yasa ve yönetmelikler ile resmi konuşmalar telif hakkına tabi değildir. Benzeri bir biçimde, telif hakkı yasaları yayımlanmış eserlerin kişisel eğitim ya da araştırma amacıyla çoğaltılmasına veya eğitim-öğretim amaçlı temsil ve kullanımına izin vermektedir (FSEK, md. 33-34). Bu tür yayınlar alıntı yapmak, haber vermek ya da röportaj yapmak amacıyla da kullanılabilir.

Telif hakkı yasaları ve uluslararası antlaşmalar

Telif hakları ulusal ve uluslararası yasalarla düzenlenmektedir. Eser sahiplerinin telif haklarından yararlanabilmeleri için telif haklarını tanıyan ülkelerin vatandaşı olmaları gerekmektedir. Bazı ülkelerde (örneğin, İran ve Kuzey Kore) telif hakları tanınmamaktadır. Ülkemizde telif hakları yukarıda andığımız FSEK ile düzenlenmektedir. Öte yandan, telif haklarını yasayla düzenleyen toplam 149 ülke telif haklarını uluslararası düzeyde düzenleyen Bern Konvansiyonunu tanımaktadır. Türkiye de 1 Ocak 1952 yılında bu konvansiyonu imzalayarak taraf olmuştur. (Konvansiyon metni için bkz. <http://www.wipo.org/treaties/ip/berne/>; üye ülkelerin listesi için bkz. <http://www.wipo.org/treaties/documents/english/pdf/e-berne.pdf>) Birçok ülke Dünya Entellektüel Mülkiyet Örgütü (World Intellectual Property Organization) Telif Hakları Antlaşmasını ve Gösteriler ve Ses Simgeleri Antlaşmasını tanımaktadır. Avrupa Birliği (AB) 2001 yılında çıkardığı telif hakları yönergesi (2001/29/EC europa.eu.int/comm/internal_market/en/intprop/docs/index.htm) ile bilgi toplumunda telif haklarını düzenlemeyi amaçlamaktadır. 2002 sonunda uygulamaya giren bu yönerge telif hakları açısından AB üyesi ülkeler arasında uyum sağlamayı ve yasakların kaldırılmasını öngörmektedir.

Telif hakkı yasaları hangi eserlerin korunup hangilerinin korunmadığını tanımlar, eser sahibinin ve kullanıcıların haklarını düzenler, bu hakların dengeli kullanılmasını sağlar.

Telif haklarını düzenleyen yasalarda "özgün", "önemli", "makul", "dürüst kullanım" gibi çok önemli bazı kavramlar genellikle açık açık tanımlanmamaktadır. Özgün eserle, herhalde, daha önce bir yere kopyalanmamış, insan aklının bir ürünü olan ve belirli bir ortamda (kitap, ses kaseti, film gibi) sabitlenmiş eserler kastedilmektedir. Örneğin, bu sunuş telif hakkı kapsamında değildir. Ancak herhangi bir ortama (ses kaseti, video kaseti gibi) kaydedilirse telif hakkı kapsamına girmektedir. Benzeri bir şekilde sunuşta kullanılan saydamlar daha sonra yayımlanacak olursa, saydamlarda kullanılan metin ve şekiller belirli bir ortamda sabitlenmiş olacağından telif hakkı kapsamına girecektir.

“Önemli” terimi de yasalarda tanımlanmamıştır. Örneğin, bir cinayet romanından cinayeti işleyen kimliğinin açığa çıkarıldığı sayfayı kopyalamanın o eserin önemli bir kısmını kopyalamak anlamına gelip gelmediği açık değildir.

Kullanıcıların eserleri "makul" ölçüde kopyalayabilecekleri ve veri tabanlarının "makul" ölçüde kullanabilecekleri öngörülmesine karşın, "makul" terimi tanımlanmamıştır. Bir kitabın %10'unu ya da bir dergiden bir makale kopyalamak genellikle “makul” sayılmaktadır.

Adil ya da dürüst kullanım telif hakkı sahibinin çıkarlarına zarar vermeden eseri kullanmak anlamına gelmektedir. Yukarıda değindiğimiz kişisel ve eğitim-öğretim amaçlı kullanımlar bu gruba girmektedir. Ticari bir firma için çalışıyor olsanız bile eserleri kişisel amaçla kopyalamak mümkündür. Bir eseri eleştirmek, değerlendirmek, kamuya duyurmak amacıyla kopyalayabilirsiniz. Aynı şekilde, telif hakkı yasalarına tabi olan eserlerin kütüphaneler tarafından kullanıma sunulması ya da kullanıcılara ödünç verilmesi adil kullanım olarak nitelendirilmektedir.

Dijital yayın teknolojisi

Dijital yayın teknolojisi eserlerin çoğaltma ve dağıtma giderlerini büyük ölçüde azaltmış ve eserlerin kopyalanmasını kolaylaştırmıştır. Dijital yayınların kullanılması için çoğu zaman geçici de olsa bir ortam üzerine kopyalanması gerekmektedir. Bir web sayfasını kısa bir süre ekranınızda gördüğünüz zaman bile ilgili web sayfasında yer alan bilgiler bilgisayarınıza kopyalanır. Ücretsiz erişilebilen dijital bilgi kaynaklarının sayısı hızla artmaktadır. Dijital teknoloji ürün farklılaştırmayı ve tamamlayıcı ürünler geliştirmeyi kolaylaştırmaktadır.

Değişen telif hakkı anlayışı

Dijital yayın teknolojisindeki gelişmelerle birlikte telif hakkı anlayışı da değişmekte, çoğaltma, yayma, koruma, arşivleme, elektronik bilgi edinme özgürlüğü, elektronik bilgi ticareti gibi kavramların yeniden tanımlanması gerekmektedir. Örneğin, “bilgi özgür olmalı” anlayışını savunan Elektronik Sınırlar Vakfı'nın (Electronic Frontiers Foundation, <http://www.eff.org>) eş kurucusu John Perry Barlow, “entellektüel mülkiyet” terimini “oxymoron” olarak nitelendirmekte ve ancak sahip olunabilen şeylerin mülkiyetinden söz edilebileceğini öne sürmektedir.

Yasal düzenlemeler her zaman teknolojik gelişmeleri izlemektedir. Ancak, gelişen teknoloji telif haklarının korunması için de yeni olanaklar sunmaktadır. Örneğin, elektronik ortamdaki eserlerin telif haklarını korumak için dijital filigran vb. gibi teknolojik çözümler sunulmakta, telif hakları elektronik telif hakkı yönetim sistemleri aracılığıyla izlenmeye çalışılmaktadır.

Bu tür önlemler bir yandan yasal olmayan kullanımları engellerken bir yandan da kişisel ya da eğitim-öğretim amaçlı yasal kullanımları engelleyebilmektedir. Kütüphanelerin basılı eserleri kullanım ya da koruma amacıyla kopyalamalarına izin verilirken dijital bilgi kaynaklarını bu amaçlarla kopyalamak kısıtlanabilmektedir.

Veri tabanları

Öte yandan bazı terimler farklı ülkelerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin, "veri tabanı" terimini Amerikan ve İngilizler farklı AB ülkeleri farklı anlamda kullanmaktadırlar. Yukarıda sözü edilen AB Telif Hakları Yönergesinde "veri tabanı" terimi "sistematiik veya yöntemsel olarak düzenlenmiş ve elektronik ya da diğer yollardan bireysel olarak erişilebilen eserler, veriler ve diğer materyaller topluluğu" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre aile fotoğraflarını içeren bir albüm ya da kütüphane kataloğu koruma altındadır. Başka bir deyişle kütüphane kataloğu, telefon rehberi, adres veri tabanı gibi katalog bilgileri ("metadata") koruma altına alınmıştır. Oysa Amerikan yasaları bu tür materyaller konusunda daha esnek davranmaktadır.

Verileri sağlayan, doğrulayan ve sunan veri tabanı sahibinin hakları yasalarla koruma altına alınmıştır. Bu haklar 15 yıl süreyle geçerlidir. Veri tabanına eklemeler yapıldıkça süre yeniden başlamaktadır.

Elektronik yayıncılık

"Yayın" teriminin neleri kapsadığı açık değildir. Örneğin, bir makaleyi bir web sitesinde yayımlamak diğer basılı materyallerde yayımlamakla eşdeğerli midir? Yoksa bu tür yayın kablolu TV yayını olarak görülebilir mi? Yayıncıların konuya yaklaşımı farklıdır. Bazı bilimsel dergi yayıncıları bir yazarın makalesini kendi web sitesi aracılığıyla kullanıma sunmasını "yayın" olarak kabul etmektedir. Söz konusu yayıncılar bu tür makaleleri daha önceden "yayınlandığı" ve özgün olmadığı gerekçesiyle basılı dergilerde yayımlamamaktadırlar.

İster önceden webde yayınlansın isterse yayınlanmasın, telif hakları hem basılı materyaller hem de web sayfaları için ayrı ayrı geçerlidir. Geçmişte bazı yayınevleri basılı kopyası için telif hakkını satın aldıkları eserleri değişik formatlarda da yayımlayabileceklerini düşünmüşlerdir. Ancak ABD'de görülen bir davada yasaların yayıncılara bu hakkı vermediğine hükmedilmiştir. Serbest gazeteci olarak çalışan Jonathan Tasini *New York Times*'ın basılı kopyası için hazırladığı bir yazının ilgili gazetenin web sitesinde ücretli olarak kullanıma açılmasının doğru olmadığını, kendisine sadece basılı kopya için telif hakkı ödendiğini öne sürerek dava açmıştır. Amerikan Anayasa Mahkemesi 25 Haziran 2001'de yazar ve yaratıcıların haklarını koruyan bir karar vermiş ve Tasini (ve Amerikan Ulusal Yazarlar Birliği) gazeteye karşı açtığı bu davayı kazanmıştır. (Davayla ilgili bir web sitesi için bkz. <http://www.nwu.org/tvt/tvthome.htm>; mahkeme kararının tam metni için bkz. <http://a257.g.akamaitech.net/7/257/2422/28jun20011200/www.supremecourtus.gov/opinions/00pdf/00-201.pdf>)

Web sayfalarında yer alan bilgiler de telif hakkı koruması altındadır. Ancak hangi ulusal yasanın geçerli olduğu pek açık değildir. Örneğin, bir kimse yaşadığı ülke dışındaki bir ülkede açtığı web sitesi aracılığıyla yasalar karşısında suç sayılan bir iş yapmış olsa ya da telif hakları yasasını ihlal etmiş olsa hangi ülkenin ceza yasası ya da telif hakkı yasası geçerli olacaktır?

Suçu işleyen ya da ihlali yapanın yaşadığı ülkenin yasaları mı yoksa suçun işlendiği ülkenin yasaları mı?

Basılı eserlerde eleştirmek, tanıtmak ya da haber vermek amacıyla bir eserden alıntı yapmak mümkündür. Ancak benzeri bir eylem web sitelerinde hoşgörülmebilir. Örneğin, kendi web sayfanızdan bir başkasının sayfasına bağlantı (link) vermek için bağlantı verdiğiniz sayfanın sahibinden izin almak gerekebilmektedir. Belki tanıtım amacıyla yapıldığında bu tür bir izne gerek görülmeyebilir diye düşünebilirsiniz. Ancak kurumlar kendi sitelerine kimlerin bağlantı verdiğine ya da ticari logolarının kimler tarafından bağlantı vermek amacıyla kullanıldığına dikkat etmektedirler. Futbol istatistikleriyle ilgili bir veri tabanı geliştiren ve yaşatan bir öğrencimiz (Şener Yelkenci), ilgili istatistiklerin sunulduğu siteden FIFA'nın sitesine bağlantı verdikleri gerekçesiyle FIFA avukatları tarafından kaleme alınmış bir mektubu bana göndermişti. Mektupta söz konusu bağlantının kaldırılması istenmekteydi.

Başka sitelerde ya da web sayfalarında yer alan başlıkları ya da bilgileri çerçeve (frame) kullanılarak hazırlanmış kendi sayfanızda gösteremezsiniz. Çerçeveler esas bilginin kime ait olduğunun anlaşılmasını zorlaştırdığından ve asıl sayfanın web trafiğini azalttığından pek hoş karşılanmamaktadır. Hatta birkaç yıl önce İskoçya'da açılan bir davada mahkeme, bir gazetenin web sayfasından aldıkları haber başlıklarını çerçeveli bir sayfada kullanan yerel bir sitenin bu uygulamasını haksız bulmuştur.

Halk kütüphaneleri ve dijital bilgi kaynakları

Dijital bilgi kaynaklarını kabaca ikiye ayırmak mümkündür: “anadan doğma” (born digital) dijital bilgi kaynakları ve “sonradan olma” (digitized) bilgi kaynakları. Sonradan olma dijital bilgi kaynakları için telif hakkı yasalarının hükümleri geçerlidir. Aslı basılı ortamda olan bir yayının dijitalleştirilebilmesi ve ağ aracılığıyla erişime açılması için sahibinden izin alınması gerekmektedir.

Oysa anadan doğma dijital bilgi kaynakları için telif hakkı yasalarından çok lisanslar geçerlidir. Yayıncılar telif hakkı yasalarında öngörülmeleyen ya da telif hakkı yasaları tarafından yeterince korunmadığını düşündükleri dijital bilgiler için lisans anlaşmalarıyla kendilerini sağlama almaktadırlar. Lisanslar sözleşme hukukuna tabidir. Lisans, ilgili bilgilerin belirli bir süre için kullanım ya da kiralama haklarını düzenler. Haklar, sorumluluklar ve yaptırımlar taraflarca pazarlık yapılarak ve karşılıklı olarak belirlenir. Lisanslar ancak iki tarafın da onaylamasıyla yürürlüğe girer.

Herkes bir halk kütüphanesinin potansiyel kullanıcıdır. Halk kütüphanelerini kullanım amaçları genellikle çok değişik olabilmektedir (kişisel kullanım, araştırma amacıyla kullanım, Kar amacı güden kullanım, vs.). Basılı eserlerin ödünç verilmesi telif hakkı yasalarına tabi değildir. Ancak dijital kaynakların “ödünç verilmesi” (erişime açılması) için lisans anlaşması yapılması gereklidir. Dijital kaynaklara erişimi kullanım türüne göre (kar amacı güden-gütmeleyen) denetlemek zordur.

Dijital hakları korumak amacıyla çeşitli yasal düzenlemelere gidilmekte ve geliştirilen bazı teknik donanım ve yazılımlarla hak ihlalleri önlenmeye çalışılmaktadır. Elektronik telif hakkı yönetim sistemleri (Electronic Copyright Management Systems), dijital hakların yönetimi (Digital Rights Management), alınan teknolojik önlemler (örneğin, CITED: Control in Transmitting Electronic Documents) bu girişimlerden bazılarıdır.

Teknolojik önlemler yasal olmayan kullanımları önlemede etkili olmaktadır. Ancak bu tür önlemler yasal kullanımları (kişisel kullanım, araştırma yapma, vs.) engellediği gibi, koruma amaçlı kopyalamayı da olanaksız hale getirmektedir.

IFLA'nın dijital yayınlarda telif haklarıyla ilgili ilkeleri

IFLA'nın dijital ortamda telif hakları konusundaki pozisyonunu açıklayan bir belge Ağustos 2000'de IFLA Yürütme Kurulu tarafından onaylanmıştır. Bu belgenin sonunda IFLA'nın konuyla ilgili ilkelerinin özeti 12 madde halinde verilmiştir: Bu ilkeler aşağıda özetlenerek verilmektedir.

1. Bern Konvansiyonu, WIPO antlaşmalarıyla izin verilen telif haklarıyla ilgili istisnaların basılı ve elektronik formattaki bilgilere eşit biçimde uygulanması için ulusal yasalarda değişiklik yapılmalı
2. Telif hakkına girmeyen fazla kopyalamalar için yönetimsel açıdan kolay bir ödeme sistemi geliştirilmeli
3. Telif hakkına tabi materyalin kullanımı için yapılan geçici ya da teknik kopyalar çoğaltma hakkı kapsamından çıkarılmalı
4. Dijital formattaki eserler için herhangi bir izin almaksızın ya da ücret ödemeksizin bütün kütüphane kullanıcıları
  - –Telif hakkına tabi kamuya açık materyalleri gözden geçirebilmeli
  - –Ticari olarak pazarlanan telif hakkına tabi materyali gerek kütüphanede gerekse uzaktan kişisel kullanım amacıyla okuyabilmeli, dinleyebilmeli veya görebilmeli
  - –Kişisel kullanım, eğitim ve araştırma amacıyla dijital bir eserin makul bir kısmını kopyalayabilmeli
5. Dijital formdaki telif hakkına tabi dijital bir esere araştırma amacıyla erişim sağlanmalı
6. Fiziksel formda yayınlanmış dijital materyallerin (örneğin, CD-ROM'lar) ödünç verilmesi kısıtlanmamalı
7. Elektronik kaynakların makul ölçülerde ödünç verilmesi lisans anlaşmalarıyla kısıtlanmamalı
8. Kütüphane ve arşivlerin koruma amacıyla basılı formdaki telif hakkına tabi materyalleri dijital forma dönüştürmelerine izin verilmeli
9. Telif hakkı yasası elektronik medyanın derlenmesine olanak sağlamalı
10. Kullanıcıya pazarlık fırsatı verilmeden telif hakkı sahipleri tarafından lisanslara tek taraflı olarak konulan kısıtlamaları ulusal telif hakkı yasası geçersiz saymalı
11. Ulusal telif hakkı yasaları telif hakkı sahiplerinin hakları ile kullanıcıların yasal hakları arasında bir denge gözetmeli
12. Yasaya uyulup uyulmadığının pratik ve makul bir biçimde denetlenemediği durumlarda üçüncü partilerin sorumlulukları konusunda açık sınırlamalar getirilmeli.(Kaynak: IFLA Position on Copyright in the Digital Environment. (August 2002) <http://www.ifla.org/V/press/copydig.htm> (12 Aralık 2002).

Dijital bilgi kaynakları ve Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

Yasada kütüphanelerin telif hakkına tabi materyalleri kullanıma açması hususunu düzenleyen doğrudan bir madde yoktur. FSEK'te eğitim ve öğretimle ilgili maddelerin olduğunu (madde 33-34), ancak dürüst kullanımla ilgili herhangi bir düzenleme olmadığını görmekteyiz. 1995'te yapılan bir değişiklikle veri tabanları "işlemeler" adı altında koruma kapsamına alınmıştır. Ancak bu maddenin yeterli olmadığı kanısındayız. Yasada elektronik eserlerle ilgili olarak da doğrudan bir madde bulunmamaktadır. Sadece eser sahibinin eserini dijital yollardan yayım hakkına sahip olduğu belirtilmiştir.

Yasada 2001 yılında yapılan bir değişikliğe dikkat çekmekte yarar vardır. Yasanın 72. maddesinde (değişik: 21.2.2001-4630/27) "hak sahibinin yazılı izni olmaksızın . . . bir eseri kiralayan veya kamuya ödünç veren kişiler hakkında dört yıldan altı yıla kadar hapis ve 50 milyar liradan 150 milyar liraya kadar ağır para cezasına" hükmolunması kütüphanelerin ödünç verme işlemlerini tamamen olanaksız hale getirebilecek bir düzenlemedir.

Yasal düzenlemeler

Kanımızca FSEK dijital bilgi kaynaklarını da kapsayacak biçimde gözden geçirilerek aşağıdaki düzenlemeler yapılmalıdır:

- Kütüphanelerin FSEK'in 72. madde madde kapsamı dışında tutulduğu hususu yasaya en kısa zamanda mutlaka eklenmeli ya da bu madde tamamen kaldırılmalıdır;
- FSEK'e dijital eserlerin kullanımı ve korunmasıyla ilgili maddeler konulmalıdır;
- "Kişisel kullanım" başlığı altında dijital eserlerin de kullanım kapsamına girdiği eklenmelidir;
- Kütüphanelerin dijital yayınları kişisel kullanım amacıyla ödünç vermek üzere çoğaltabilecekleri eklenmelidir;
- Veri tabanlarıyla ilgili madde geliştirilip, AB Telif Hakları Yönergesinde de öngörüldüğü gibi, kataloglama ve dizinleme ("metadata") bilgileri de telif hakkı koruması kapsamına alınmalıdır;
- Yeni çıkarılması planlanan Bilgi Edinme Hakkı Yasasına adil kullanımla ilgili maddeler konulmalı, bu hak dijital eserler için de geçerli olmalıdır.

Halk kütüphanelerimiz ve dijital bilgi kullanımı

Halk kütüphanelerimizde dijital bilgi kullanımı ihmal edilebilir düzeydedir. Halk kütüphanelerinde merkezi derme geliştirme politikası izlendiğinden kütüphanelerin kendi başlarına dijital bilgi kaynakları için lisans anlaşması yapmaları zordur. Bazı halk kütüphaneleri web aracılığıyla erişilen ücretsiz kaynaklardan kısmen yararlanmaktadırlar. Kütüphaneler Genel Müdürlüğü halk kütüphaneleri için toplu lisans alma yoluna gidebilir.

Halk kütüphanelerimizde dijital bilgi kullanımıyla ilgili olarak kanımızca yapılması gerekenlerden bazıları şöyle sıralanabilir:

- ilgili yasa ve yönetmelikleri iyi bilmek;
- telif telif hakları politikası oluşturmak;
- ne tür kullanımlara izin verileceğini belirlemek;
- kişisel ve ticari kullanımın nasıl ayrılacağını saptamak;
- yayıncılarla konsorsiyal lisans anlaşması imzalamak için pazarlık yapmak;
- ticari kullanım için elektronik telif hakları ödeme sistemleri kullanmak; ve
- erişim yönetim sistemleri kurmak.

Kanımızca PULMAN Projesi Türk halk kütüphanelerinin dijital bilgi kaynaklarının farkına varmalarında önemli bir rol oynayabilir. Kütüphaneler Genel Müdürlüğü projeyi benimsediği takdirde yukarıda değinilen sorunlara nasıl çözüm bulunacağı konusunda çalışmalar yapılabilir ve diğer kuruluşlarla (örneğin, üniversiteler) işbirliği yapılarak bazı uygulamalar geliştirilebilir. Kısıtlı sayıda da olsa bazı halk kütüphanelerinin dijital bilgi kaynakları ve bilgi hizmetleriyle ilgili deneyimlerinin artması konuyla ilgili duyarlılığı da artıracaktır. Unutulmamalıdır ki, dijital bilgi kaynakları ve hizmetlerinden yararlanmak halk kütüphanesi kullanıcılarının haklarıdır. Halk kütüphanelerine düşen görev ise bunun için gereken alt yapı ve içeriği geliştirmek ve yasal düzenlemeleri zaman geçirmeden gerçekleştirmektir.

İlgili kaynaklar

Acun, Ramazan (2000). "İnternet ve Telif Hakları", *Bilgi Dünyası*, 1(1): 5-26. Elektronik adres: <http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/InternetTelif.html> [13 Ocak 2003].

Acun, Ramazan (2000). "Veri Tabanlarının Korunması", *VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu* içinde (85-89). Ankara: DPT. Elektronik adres: <http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/vtk.htm> [13 Ocak 2003].

Acun, Ramazan. (2001 Ocak-Mart). "Yeni Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu", *İLESAM Bülteni*, 55, 4-7. Elektronik adres: <http://www.history.hacettepe.edu.tr/archive/YeniFSEK.htm> [13 Ocak 2003].

Albanese, Andrew Richard (2002, November 15). "Cyberspace: The Community Frontier: LJ talks with Electronic Foundation Cofounder John Perry Barlow." *Library Journal* (15 November 2002). Elektronik adres: <http://libraryjournal.reviewsnews.com/index.asp?layout=articleArchive&articleid=CA256583&publication=libraryjournal> [14 Ocak 2003].

Ardito, Stephanie C. (1999). "Electronic Copyright" *Encyclopedia of Library and Information Science* içinde (Vol. 64 s. 95-117) Ed. Allen Kent.

- Barlow, J.P. (1994 March). "The economy of ideas - A framework for rethinking patents and copyrights in the Digital Age (Everything you know about intellectual property is wrong)." *Wired* [Çevrimiçi], (2): 84-90; 126-129. Elektronik adres: <http://www.wired.com/wired/archive/2.03/economy.ideas.html>. [13 Ocak 2003].
- Barlow, J.P. (2000 October). "The next economy of ideas – Will copyright survive the Napster bomb? Nope, but creativity will." *Wired* [Çevrimiçi], 8(10): 240-252. Elektronik adres: <http://www.wired.com/wired/archive/8.10/download.html>. [13 Ocak 2003].
- DPT. (2000). 8. Beş Yıllık Kalkınma Planı. *Fikri Haklar Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara. Elektronik adres: <http://ekutup.dpt.gov.tr/hukuk/oik521.pdf> [13 Ocak 2003].
- Karaahmet, Erdoğan. (1995). "Bilgi Kaynağı Olarak Patentler, Markalar ve Türk Patent Enstitüsü," *Türk Kütüphaneciliği* 9(4): 386-397.
- Sağsan, Mustafa. (Kasım 2002). "Sanal alemde hak arayışları: İnternet'te telif hakkı sorununun boyutlarına kısa bir bakış." *Düşünceler* No. 58, s. 23-31.
- Samuelson, Pamela. (1995 April). "Copyright and digital libraries," *Communications of the ACM* 38(4): 15-21, 110.
- Samuelson, Pamela. (1991 March). "Is Information Property?" *Communications of the ACM* 34(3): 15+, March 1991.
- Ünal, Y. ve Selçuk, N. (2000). "Elektronik bilgi kaynakları için entellektüel mülkiyet ve dijital içerik hakları, düzenleme ve dijital ödeme sistemleri." *Bilgi Dünyası*, 1(1): 180-191.

Bazı yararlı web siteleri

- Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Text 1971)
<http://www.law.cornell.edu/treaties/berne/overview.html>
- Copyright Clearance Center <http://www.copyright.com>
- Copyright Resources Online <http://www.library.yale.edu/~okerson/copyproj.html>
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu <http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr/fsek.html>
- IFLA Copyright Pages <http://www.ifla.org/II/cpyright.htm>
- İLESAM: Türkiye İlim ve Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği Telif Hakları Web Sitesi
<http://www.ilesam.hacettepe.edu.tr>
- WIPO: World Intellectual Property Organization <http://www.wipo.org>